

РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ ВЕДМЕДЯ БУРОГО (*URSUS ARCTOS*) У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ «СИНЬОГОРА»

Іванна Фуфалько

Національний природний парк «Синьогора» (Гута, Івано-Франківська обл.)

e-mail: fim85@ukr.net; orcid: 0009-0001-6645-1862

Fufalko I. Monitoring results of the brown bear (*Ursus arctos*) in the Syniohora National Nature Park. The article presents the results of monitoring the brown bear (*Ursus arctos*) population within the territory of the Syniohora National Nature Park (Ivano-Frankivsk Oblast, Ukraine) in recent years. The spatial and temporal patterns of bear activity are analysed, with key habitats and seasonal dynamics identified. Particular attention is given to changes in winter behaviour, which are likely associated with climate shifts—specifically warming trends and unstable snow cover. Several cases of human–bear conflict were recorded, including damage to apiaries. Photographic documentation of such incidents is provided, along with examples of management measures implemented to prevent future occurrences. The findings contribute to the development of effective conservation strategies for the species within protected natural areas.

ВСТУП

Національний природний парк «Синьогора», створений у 2009 р. в межах гірського масиву Горгани, є важливою природоохоронною територією Українських Карпат. Його площа становить 10 866 га, а повноцінне функціонування установи розпочалось у 2021 р. після зміни статусу території. Висотний діапазон становить від 650 до 1836 м, що зумовлює значне різноманіття природних умов, ландшафтів і біоценозів. У межах парку збереглися букові, ялицево-смерекові та змішані ліси, а також рідкісні види флори і фауни (Заморока, 2021).

Ще за часів функціонування Державної організації резиденції «Синьогора», яка передувала створенню Парку, на цій території діяв відділ мисливського господарства, що вів систематичний облік фауни. Завдяки мозаїчності ландшафтів, лісовому покриву й обмеженій господарській діяльності, Парк забезпечує сприятливі умови для збереження рідкісних видів фауни, зокрема, бурого ведмедя (*Ursus arctos*) — найбільшого наземного хижака України (Фуфалько, 2022).

Мета роботи — проаналізувати чисельність, сезонну активність і екологічні потреби бурого ведмедя на території НПП «Синьогора», визначити загрози й окреслити напрями збереження виду.

МАТЕРІАЛ Й МЕТОДИКА

Моніторинг чисельності ведмедя бурого проводили на основі польових обстежень, обліку слідів життєдіяльності, візуальних спостережень працівників Парку та місцевих мешканців, фіксацій із фотопасток, з використанням програмного забезпечення SMART для картування місць перебування виду, а також на основі багаторічних даних, які є основою для моніторингу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Починаючи з 2001 р., чисельність ведмеда бурого на території Парку постійно зростає (Фуфалько, 2023). Така динаміка зумовлена низькою чинників: заборонаю полювання, обмеженням лісозаготівель у ключових біотопах, зниженням рівня антропогенного навантаження, наявністю достатньої кормової бази й ефективною природоохоронною діяльністю.

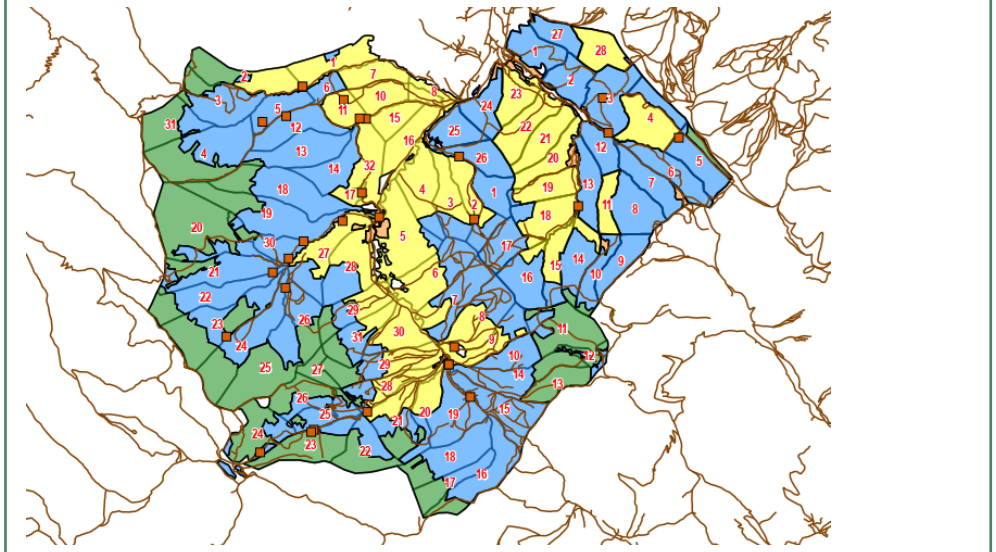
Поряд із тим, зберігається загроза зворотної тенденції — зменшення чисельності виду і трансформації його статусу в межах Парку до міграційного. Одним із критичних чинників такого ризику є втрата кормових територій, зокрема, відкритих зрубів, площа яких на сьогодні становить близько 101 га. Ці ділянки відіграють ключову роль у забезпеченні ведмеда в різні сезони року висококалорійним рослинним кормом, який становить основу його раціону: навесні — 57,6 %, влітку — 73 %, восени — 65,7 % (Слободян, 2008).

Водночас природна динаміка лісових екосистем призводить до поступового заростання зрубів деревною рослинністю, що зменшує їхню цінність як кормових біотопів. Це, у свою чергу, спричиняє скорочення площ, придатних для сезонного живлення, та зниження загальної якості середовища існування. Така ситуація може викликати зміни у просторовій поведінці ведмеда, зокрема — зменшення чисельності в межах Парку або перехід до використання території переважно з міграційною метою.

У зв'язку з цим надзвичайно важливим завданням для ефективного управління природоохоронною територією є збереження оптимального балансу між відкритими й залісненими біотопами, що сприятиме підтриманню стабільної популяції виду (Munro *et al.*, 2006).

За допомогою програми SMART (рис. 1) створено мапу поширення ведмеда бурого в межах Парку, зафіксовано місця перебування, у т. ч. в заповідній зоні. Найвища точка фіксації — 1600 м, найнижча — 690 м. Варто зазначити, що кількість місць перебування перевищує число фотофіксацій, що пояснюємо обмеженим охопленням території фотопастками.

Рис. 1. Карта фіксації місць перебування *Ursus arctos* на території НПП «Синьогора» за допомогою програми SMART. Позначення: зелений колір – заповідна зона; блакитний колір – зона регульованої рекреації, жовтий колір – господарська зона; бежевий колір – зона стаціонарної рекреації; коричневі квадрати — місця фіксації ведмеда за допомогою фотопасток

Найвищу активність ведмедя зафіксовано на фотопастках у денний і ранковий час: удень — 47,6 % (10 фото), вранці — 28,6 % (6 фото), увечері — 9,5 % (2 фото), вночі — 14,3 % (3 фото). Це свідчить про переважну денну активність, що є типовою для тварин, які перебувають у відносно спокійному середовищі, без надмірного впливу з боку людини.

Сезонна динаміка активності демонструє найвищу кількість фотофіксацій у травні–липні, що збігається з періодом інтенсивного пошуку корму після зимової сплячки й активністю під час гону.

Більшість випадків фіксації ведмедя бурого на території Парку припадає на типові для Українських Карпат лісові екосистеми, що забезпечують йому необхідні умови для проживання, живлення й укриття. Найчастіше тварину спостерігали у вологих букових лісах, із зімкнутими кронами, розвинений підлісок і багатий трав'яний ярус забезпечують сприятливе середовище для пошуку корму, особливо в теплу пору року. Смерекові та ялицеві ліси, які займають значну частину гірських схилів, також є важливими оселищами для ведмедя, даючи йому простір для пересування, спокій і укриття упродовж усього року.

Окрім того, поодинокі фіксації здійснено на лісових луках і зрубках — відкритих просторах серед масивів лісу, які зберігають високу продуктивність і рясніють трав'янистими рослинами, ягодами, дрібною фауною. Такі ділянки особливо важливі у весняний і літній періоди, коли рослинні корми відіграють провідну роль у раціоні ведмедя (Дикий & Шквира, 2015).

Особливу наукову цінність становить спостереження за сезонною активністю ведмедя бурого (*Ursus arctos*) у межах НПП «Синьогора» в зимовий період. Починаючи з 2022 р., фотопастки щозими реєструють присутність ведмедів на висотах від 850 до 1400 м у період, який традиційно вважається часом зимової сплячки (Шпарик *et al.*, 2023). Наприклад, на фото, зафіксованому 31 грудня 2023 р., тварина перебуває в активному стані в умовах стиглого хвойного лісу (рис. 2).

Рис. 2. Ведмідь бурий в активному стані, НПП «Синьогора», 31.12.2023

Ці спостереження можуть свідчити про зміни у фенології виду, зокрема, про скорочення або порушення періоду сплячки. Ймовірною причиною таких змін є вплив глобальних кліматичних трансформацій — зростання середньорічної температури, теплі зими, нестабільність снігового покриву та дефіцит тривалих морозних періодів. Такі прояви заслуговують на подальше дослідження з огляду на їхній потенційний вплив на фізіологічний стан тварин і структуру популяції в екосистемах Парку.

ПРОЯВИ КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ

У межах території Національного природного парку «Синьогора» періодично фіксують конфліктні ситуації за участю ведмедя бурого, зокрема, випадки пошкодження пасік (рис. 3). Одним із характерних проявів таких інцидентів є перекинуті та зруйновані вулики, що свідчить про спроби тварини дістатися до меду. Подібні випадки ілюструють типовий конфлікт між дикою фауною та господарською діяльністю людини.

Рис. 3. Наслідки пошкодження пасіки ведмедем на території НПП «Синьогора». Фото Б. Бойчука, 16.05.2025

Навесні 2025 р. зафіксовано черговий випадок проникнення ведмедя на пасіку, причому, на відміну від попередніх поодиноких інцидентів минулих років, цього разу активність тварини була особливо інтенсивною.

Хижак цілеспрямовано розбирав вулики, завдаючи значної шкоди пасічному господарству. Тварину вдалося помітити безпосередньо, причому в денний час. У зв'язку з цим адміністрація парку оперативно вжила заходів із запобігання подібним ситуаціям у майбутньому — навколо пасіки встановили електропастух. Цей ефективний і гуманний засіб дає змогу стримувати наближення диких тварин, не завдаючи їм шкоди, зберігати таким чином майно та забезпечувати мирне співіснування людини і природи.

Результати багаторічного моніторингу підтверджують стабільний стан популяції ведмедя бурого (*Ursus arctos*) на території НПП «Синьогора», що зумовлено цілісністю природних екосистем, ефективністю охорони ключових біотопів і вжитих природоохоронних заходів.

Зафіксована активність ведмедів у зимовий період, імовірно, є ознакою адаптації виду до змінених екологічних умов, пов'язаних із глобальними кліматичними процесами.

Посилення локальних викликів, таких як зростаюче рекреаційне навантаження, заростання кормових біотопів і потенційні конфлікти з господарською діяльністю, потребує постійного наукового моніторингу, впровадження адаптивного управління й інтеграції природоохоронних заходів у стратегії сталого природокористування.

ПОДЯКА

Висловлюємо щиру подяку Франкфуртському зоологічному товариству за надані фотопастки, а також за проведення навчання і сприяння впровадженню програми SMART на території НПП «Синьогора». Особлива подяка начальникові Дуплянського природоохоронного відділення Б. Я. Бойчуку за надане відео з фактом руйнації пасіки на території Парку, фрагменти якого використано для ілюстрації пошкоджень, спричинених ведмедем бурим.

ЛІТЕРАТУРА

Дикий, І. В., & Шквиря, М. Г. (Ред.). (2015). *Ведмідь бурій (Ursus arctos): проблеми збереження та дослідження популяції в Україні*. ТОВ «СІК ГРУП Україна».

Слободян, О. О. (2008). Харчування та добування їжі. У *Короткий нарис історії вивчення бурого ведмеда в Українських Карпатах* (с. 54–65). Друкарня ДКД.

Заморока, А. М. (Ред.). (2021). *Проект організації території національного природного парку «Синьогора», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів* (Т. 1). ГО «Екологіф».

Фуфалько, І. (2022). Різноманіття хребетних тварин в Національному природному парку «Синьогора». У *Scientific Paradigm in the Context of Technologies and Society Development (Proceedings of the 4th International Conference)* (с. 338–343). Geneva. (*Scientific Collection «InterConf»*, Vol. 136).

Фуфалько, І. (2023). Структура популяції ведмеда бурого (*Ursus arctos*) в НПП «Синьогора». У *Досвід організації та функціонування об'єктів природно-заповідного фонду Волино-Поділля* (с. 237–241). Кременець.

Шпарик, Ю. С., Фуфалько, І. М., & Сенчак, І. І. (2023). Оселищний та часовий аналіз результатів зимового моніторингу фауни НПП «Синьогора» фотопаستками. У *Регіональні аспекти флористичних та фауністичних досліджень* (с. 68–70). ДрукАрт.

Munro, R. H. M., Nielsen, S. E., Price, M. H., et al. (2006). Seasonal and diel patterns of grizzly bear diet and activity in west-central Alberta. *Journal of Mammalogy*, 87(6), 1112–1121. <https://doi.org/10.1644/05-MAMM-A-410R3.1>

РЕЗЮМЕ

Фуфалько І. Результати моніторингу ведмеда бурого (*Ursus arctos*) у Національному природному парку «Синьогора». У статті висвітлено результати моніторингу популяції ведмеда бурого (*Ursus arctos*) на території Національного природного парку «Синьогора» (Івано-Франківська обл.) упродовж останніх років. Проаналізовано просторово-часовий розподіл фіксацій виду, окреслено основні біотопи перебування та сезонну активність. Особливу увагу приділено змінам у зимовій поведінці ведмедів, що, ймовірно, пов'язані з кліматичними зрушеннями, зокрема, з потеплінням і нестабільністю снігового покриву. Зафіксовано низку конфліктних ситуацій між ведмедем і людиною, зокрема, пошкодження пасік. Наведено фотофіксацію таких випадків і приклади управлінських рішень, спрямованих на запобігання подібним інцидентам. Отримані дані є важливими для розроблення ефективних заходів охорони виду в умовах природоохоронної території.